

³⁶ These k 300. výročí opětného sjednocení Ukrajiny s Ruskem (1654—1954) schválené Ústředním výborem Komunistické strany Sovětského svazu, »Za trvalý mír, za lidovou demokracii!« z 15. ledna 1954, č. 3, (271).

³⁷ Nalezname je souhrnné v edici »Wielki proletariat«, Warszawa 1951.

³⁸ Tak na př. četné doklady z V. oddílu jsou známy z edice »W 10tą rocznicę powstania Polskiej Partii Robotniczej, Materiały a dokumenty«, Warszawa 1952.

³⁹ Kwartalnik historyczny, roč. LXI, Nr. 3, Warszawa 1954, str. 76—109.

⁴⁰ Przegląd historyczny, T. XLV, zes. 4, Warszawa 1954, str. 609—634.

⁴¹ Srov. Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich, T. I—II, Warszawa 1953.

František Lexa: **Veřejný život ve starověkém Egyptě, I., II.** Praha, ČSAV, 1955, str. 239 + 210 a přílohy, cena Kčs 32,— a 48,—.

V posledním roce byla naše odborná literatura obohacena knihou o starověkém Egyptě, která vyšla z pera egyptologa akademika Františka Lexy. Naše veřejnost již zná celou řadu jeho dřívějších prací, zvláště pak jeho překlady egyptských písemných památek. Nové dílo Lexovo, určené opět široké veřejnosti a nyní i schválené jako vysokoškolská učebnice, má dva svazky. První z nich podává výklad o veřejném životě starověkého Egypta, a je to dílo, jež naší vědecké literatuře mohou závidět i země s velmi vyspělou egyptologií. Druhý díl, který vyšel asi půl roku před prvním, obsahuje překlady textů, o něž se autor při svém výkladu v prvním díle opírá a na něž velmi často čtenáře odkazuje; je doprovázen 156 obrázky na křídě a 4 barevnými křídovými přílohami. Všechny těchto ilustrací je při výkladu plně využito. První díl doplňuje bibliografie a mapy předvádějící rozdělení Egypta; citelně však postrádáme rejstřík, který by u knihy tohoto druhu dozajista scházet neměl. To platí i o druhém díle, kde je 64 textových ukázek doplněno stručným výkladem o staroegyptské chronologii a o rozdělení dějin starověkého Egypta na období a dynastie se jmény a dobou vlády významných králů. Doklady z obrazové části jsou opatřeny seznamem obrazů a jejich prameny a celkový obsah tohoto svazku je spojen s poznámkami k textům. Mnoho věcí je už vysvětleno v prvním díle, ale vlastní poznámky jsou někdy až příliš stručné a je jich málo; srovnaj na příklad ukázkou č. 21 na str. 43 (Epuverovo líčené zkázy Staré říše): čtenář se sice v úvodě k druhému dílu dovídá o stavu zachování tohoto významného dokumentu, avšak nedovídá se nic o důvodech, které vedly autora k jeho časovému zařazení. Události zde líčené jsou totiž kladeny někdy též na konec Střední říše (srov. Avdijev, Dějiny starověkého Východu, český překlad Praha 1955, str. 148 a 208), a čtenáře by jistě zajímalo vysvětlení Lexova odlišného datování, zvláště když tento papyrus pochází až ze XVI. stol. př. n. l., jak autor v poznámkách uvádí.

Vlastní výklad prvního dílu je rozdělen na 31 kapitol, které pojednávají o svém předmětu převážně na základě pramenů. Jednotlivé kapitoly nás seznamují se všemi obory veřejného života starověkého Egypta. Lexa též novou interpretací pramenů opravuje některé dosud obecně uznávané názory. Platí to zejména o kapitole Egyptané a Ptolemaiovcí, str. 160—171, kde novým důkladným studiem rosettské desky vyvrátil dosud platný názor autorů řeckých i egyptských dějin o přátelském poměru Ptolemaiovců a Egyptanů. Zcela správně zde ukazuje, že pro Ptolemaiovice, počínaje Ptolemaiem II. Filadelfem, byli Egyptané jen předmětem bezmezného vykořisťování, a že Egyptanům byli tito Ptolemaiovcí jen cizími bezohlednými vykořisťovateli. V některých kapitolách však výklad trpí někdy tím, že se autor omezuje na pouhé konstatování faktů obsažených v pramenech nebo názorů čerpaných z literatury, ale nezaujímá k nim své vlastní stanovisko. Tak tomu je na příklad v kapitole Sociální vývoj staroegyptské společnosti na str. 218, kde autor přichází k sociálnímu stavu egyptské společnosti za Ptolemaiovců. Rovněž by zasloužilo věnovat větší pozornost používání termínů otrokář a otrokářství (str. 218 a 219). Těchto termínů se může totiž používat buď ve významu »obchodník s otroky« nebo »zaměstnavatel otroků« (srov. Trávníček, Slovník jazyka českého, 4. vyd., str. 1112), ten, kdo užívá otročké práce. Dnes ovšem těchto termínů používáme většinou v druhém významu; je tedy nutné, používali-li jich v prvním významu, jako to činí na uvedeném místě Lexa, nějakým

způsobem to vytknout. Při záměně významů může totiž čtenář dojít k jinému výkladu, než jaký měl autor na mysli.

Pozornosti si též zaslouží Lexova transkripce egyptských jmen. Zásluhou dřívějších Lexových překladů se u nás vžila transkripce, jaké používá většina významných světových egyptologů. Proto dosti překvapuje, že Lexa nyní používá někde transkripce jiné (na příklad ve Výboru z mladší literatury egyptské mluví o Echnatonovi, zde o Achnatonovi). Zarážející však je, používá-li nyní v jedné práci pro jedno jméno několika přepisů. Tak v I, 114, 193, 194 a II, 192 mluví o Mencevhotepovi, v I, 121 o Menevhotepovi, I, 129 o Mencevotepovi a v II, obr. 77 o Mentuhotepovi. Takových nedůsledností by se dalo najít více. Stejně neodůvodněné se zdá nazývat egyptského historika z období Ptolemaiovců Manehto (I, 114, 124, 148, 151, 158, 159, 161) nebo dokonce Menehto (I, 126), když je běžně znám pod řeckým jménem Manetho. V prvním díle, str. 95, uvádí Lexa několik titulů a slov koptských a jedno řecké. Domníváme se, že by taková slova měla být vždy též transkribována latinkou, protože jinak jsou, aspoň koptská slova, pro většinu čtenářů pouhou kuriositou. V knize se vyskytuje též řada tiskových chyb, zaviněných snad částečně i korekturou. Je to třeba v I, 162, kde se mluví o Antoniovi místo o Antiochovi, v I, 33 a 192 se mluví o chrámu v Kasr es-Ságy, kdežto v II, obr. 37 je toto místo nazýváno Kasr el-Saghy, I, 161 Archidaos místo Arrhidaios, a I, 175 Hypokrates místo Hippokrates. V I, 73 uvádí Lexa správné jméno Echnatonovy dcery Maketatony, kdežto v II, 196 a obr. 92 se mluví o Beketoně.

Odkazy I. dílu na obrázky II. dílu namnoze nesouhlasí. Tak v I, 33, pozn. 6 se odkazuje na obr. 155 místo na barevnou přílohu II; I, 43, pozn. 63, 64 a 65 odkazují na obr. 123, 122 a 45 místo na obr. 129, 128 a 46, str. 47, pozn. 85 na obr. 124 místo na obr. 130, str. 49, pozn. 5 na obr. 61 místo na obr. 62, str. 50, pozn. 9 na obr. 75 místo na obr. 76, str. 53, pozn. 1 na obr. 51 místo na obr. 54, str. 101, pozn. 51 na obr. 42 místo na obr. 45, pozn. 53 na téže straně na obr. 145 místo na obr. 151, str. 134, pozn. 41, 42 a 43 na obr. 88, 87 a 89 místo na obr. 89, 88 a 87. Pozn. 43 kromě toho odkazuje též na obr. 158, který v knize vůbec není. Nefertiti, která na něm má být vyobrazena, je však na barevné příloze I. ve druhém dílu proti str. 128, ačkoliv barevné přílohy II. a III. jsou zařazeny již dříve. Podobných chybných citací obrázků je v knize ještě několik.

Takové nedostatky ruší poněkud celkový dojem z této knihy, která je, stejně jako dřívější Lexovy práce, významným přínosem k poznání dějin a života starověkého Egypta a stane se jistě nejen vítanou pomůckou pro naše studenty a historiky, ale najde i oblibu u každého čtenáře, kterého poutá starověký život.

Zdeněk Zlatuška

Josef Klíma: **Zákony Chamurapiho**. Praha, ČSAV, 1954, str. 215 + 8 obrázkových příloh, cena Kčs 65,—.

Autor ve své publikaci podává první český tištěný překlad Chamurapiho zákoníku, doprovázený podrobným výkladem. V první části (Všeobecné poznámky k zákonodárnému dílu Chamurapiho, str. 11—44) pojednává autor o vzniku a uspořádání zákonů a probírá nejdůležitější literaturu a edice. Tato i jiná literatura je pak uvedena i na konci knihy v seznamu literatury. V druhé části podává autor překlad textu Chamurapiho zákoníku (str. 47—76). Proti dřívějšímu cyklostilovanému vydání téhož autora v Učebních textech vysokých škol (Praha, SNU, 1951) je toto tištěné vydání značně přepracováno a doplněno novými výsledky orientalistického badání. Ve třetí části (str. 79—200) autor vykládá Chamurapiho zákony v osmi kapitolách (Starobabylonská společnost v době Chamurapiho, str. 79—103; Manželství a rodina, str. 104—118; Vztahy majetkové, str. 119—130; Obchod a úvěr, str. 131—143; Vztahy smluvní, str. 144—164; Trestné činy a tresty, str. 165—185; Soudnictví, str. 186—195; Souhrnné ocenění zákonodárného díla Chamurapiho, str. 196—200). Při výkladu se autor neopírá jen o zákony Chamurapiho, ale přibírá na pomoc i jiné právní památky starého Orientu, starší i mladší, zachované pouze fragmentárně, avšak důležité pro výklad některých partií. Kniha je opatřena též vysvětlivkami, rejstříkem, chronologickou tabulkou a mapkou starověké Mesopotamie. Svou tematikou nejen pomůže historikům, ale upoutá i širší okruh čtenářů, jimž autor první české vydání zákonů Chamurapiho určil.

Zdeněk Zlatuška